

Fåglar i Artportalen

– om regionalt och nationellt samarbete

FREDRIK FRIBERG

Vid Artportalens introduktion, med fågeldelen (Svalan) för drygt 10 år sedan, tog dokumentationen av den svenska fågelfaunan ett jättesprång. Artportalen har verktyg för regional och nationell fyndadministration, för arkivering och analys, och den skapar ordning och reda i ett enda system med geografiskt kopplade och sökbara data. Snabbt och smidigt får vi svar på en mängd frågor: Vilka observationer saknar tillräcklig dokumentation för att publiceras? Hur har kommittéerna bedömt observatörens inkomna dokumentation? Hur ser fördelningen av fynd ut mellan olika geografiska områden? Finns det fynd som sticker ut tidsmässigt?

Svaren på frågorna är ett resultat av det samarbete som genomförs mellan regionala och nationella rapportkommittéer. Och grunden för alla data som analyseras kommer från tusentals rapporterande fältornitologer – med Artportalen som viktigaste verktyg.

Rapportkommittéer växer fram

I slutet av 60-talet och under 70-talet startades särskilda regionala rapportkommittéer runt om i Sverige för granskning, sammanställning och publicering av fågelfynd. För rariteter bildades en nationell raritetskommitté med det talande namnet Raritetskommittén. För mer frekvent förekommande arter

utarbetades en årlig, nationell rapport baserad på det regionala arbetet. Från 80-talet fram till 2001 sammanställdes dessa nationella rapporter genom en enastående arbetsinsats av Tommy Tyrberg.

Hantering av det växande antalet inkomna rapporter medförde ett allt mer försenat regionalt arbete och allt sämre möjligheter till nationella analyser. Av det skälet beslöt Sveriges Ornitologiska Förening (SOF) vid millennieskiftet att inrätta en nationell grupp NRK (Nationella Rapportkommittén) för årlig uppföljning av frekvent förekommande arter. NRK presenterades för första gången av huvudredaktör Thomas Strid i SOF:s tidskrift *Vår Fågelvärld* 2003:2 (s. 31). Ungefär samtidigt fick fågelrapporteringsverige ett sofistikerat system för lagring och analys av data: Artportalen/fåglar (Svalan). Det blev möjligt för regionala rapportkommittéer att dokumentera behandlingen av enskilda fynd och att sammanställa artvisa analyser i årliga rapporter. Arbetet i Artportalen har i hög grad medverkat till att förbättra arkiveringen av geografiskt kopplade data och förbättrat möjligheten till sökningar.

Analys av skillnader regionalt

En viktig del av det nationella arbetet är att analysera utbredning och utveckling hos olika arter. Här

Friberg, F. 2013. Fåglar i Artportalen – om regionalt och nationellt samarbete – Fauna och Flora 108(2): 26–28.

Rapportsystemet för
Fåglar

Start Rapportera Visa fynd Artlistor Statistik Personligt Kontakt Manual Logga ut

Art Period Geografiskt fönster Region Övriga inställningar Presentera fynd Administrera fynd

Ditt val: **Bruntrast**

NV SÖKNING

- Mina sökningar -

☐	Bruntrast	1 ex	födösökande	Sätra bilprovning-skjutbanan, Srm	15.2 2012	☐	Clas Kyrk
☐	Bruntrast	Eftersökt, ej återfunnen		Stallet, Bergunda, Sm	13.1 2012	☐	Thomas Hultquist
☐	Bruntrast	1 ex	födösökande	Ytterbo - Järpsäter - Överbosjön, Srm	13.1-16.1 2012	☐	*Mikael Gemsjö, Jan Gustafsson, Jan Hägg mfl.
☐	Bruntrast	1 2K ♂	rast	Bergkvara, Sm	6.1-9.1 2012	☐	*Tomas Lundqvist mfl.
☐	Bruntrast	1 ex	födösökande	Låssa, Upl	16.11 2011	☐	Conny Trogen
☐	Bruntrast	1 ex	födösökande	Låssa, Upl	13.11 2011	☐	Ingvar Torsson
☐	Bruntrast	1 1K	stationär	Låssa, Upl	6.11-17.11 2011	☐	*Clas Cronlund mfl.

Fynd 1 till 7 av 7

Totaltid: 0,219 sek

Fig. 1–3 (dena och föregående sida). Sveriges första bruntrast *Turdus eunomus* hösten 2011 genererade hundratal registrerade observationer i Artportalen. Fyndet administrerades av den regionala rapportkommittén till ett fynd. Rapportkommittén har vidare flaggat för att dokumentation krävs för godkännande, och när dokumentation inkommit har fyndet (med ett preliminärt utlåtande) skickats vidare för beslut om godkännande av Raritetskommittén. En enkel sökning i nuvarande Artportalen visar att det sedan dess förekommit tre godkända fynd – och dessutom några sent inlagda observationer vilka förmodligen kan kopplas till de redan godkända fynden. De sent inkomna rapporterna kräver administration av berörda rapportkommittéer. Foto. Fredrik Friberg (sid. 26), Zacke Svensson (t.v.).

har de regionala rapportkommittéernas kommentarer varit särskilt värdefulla som stöd till inmatade rådata. Om vi tar vassångaren som exempel – en sällsynt och lokalt förekommande häckfågel (20–47 individer per år hittills under 2000-talet) – har kommentarerna visat på en ökning vid sjön Tåkern och i Mälardalen, medan arten snarare minskat i Skåne. Särskilt värdefulla har de negativa kommentarerna från rapportkommittéerna gällande de traditionella lokalerna varit. Vassångaren har varit under spridning både från Baltikum och från Tyskland–Danmark, och en möjlig förklaring till skillnaden kan vara en mer positiv utveckling hos den östliga populationen.

Fyndadministrationen ger också möjlighet till att nationellt undersöka skillnader i arbetsätt hos olika rapportkommittéer. Genom att exempelvis jämföra andelarna godkända respektive underkända fynd samt fynd där det flaggats krav på kompletterande beskrivning för godkännande får vi ett mått på kravnivån. Olika kravnivåer för godkännande kan påverka antalet fynd från ett visst rapportområde. För vissa fåglar – t.ex. busksångare (35–167 ex per år 2000–2011), svartkråka (81–177 ex per år 2000–2011) och smalnäbbad nötkråka (norrländsk häckfågel ner till Dalarna och Gästrikland) – påverkar skillnader i bedömningskrav den nationella fyndbilden, eftersom vissa

rapportkommittéer godkänner de allra flesta inkomna rapporterna, medan andra underkänner långt fler än hälften. Detta är av stor betydelse att känna till vid nationella analyser. Även om ett bedömnings sätt inte behöver vara mer rätt än något annat, kan dokumenterade skillnader användas vid diskussioner om kalibrering av kommittéernas arbetssätt.

Nationell förekomst och utveckling hos sällsynta men spridda arter

För många vanliga häckfåglar är nationella, standardiserade inventeringar som Svensk Fågeltaxering (SFT) den bästa metoden för att kartlägga antal och utveckling. För sällsynta arter blir däremot antalet registrerade fynd vid riktade inventeringar för lågt och osäkerheten för stor. Här utgör spontant rapporterade fynd från fågelintresserade det enda möjliga materialet för analys. Införandet av Artportalen har erbjudit helt nya möjligheter till förståelse av processen från rådata via regional till nationell sammanställning.

I det nya praktverket ”Fågellarna i Sverige – antal och förekomst” utgör observationer av ovanliga arter registrerade i Artportalen det enda möjliga referensmaterialet. För flodsångare anges den svenska populationen till 150 par med tillägget att ”*Vår skattning bygger helt på antalet sjungande fåglar rapporterade 2000–2008, trots att spontanrapporteringen knappast ger en fullständig bild av förekomsten*”. Samma sak gäller för vaktel (uppskattad population ca 1 000 par), busksångare (55 par) och en rad andra svårinventerade arter. Här utgör alltså samspelet mellan den lokala ornitologen i fält och de regionala och nationella rapportkommittéerna basen för den enskilt viktigaste kunskapskällan.

Mot ett samlat historiskt arkiv

En tanke har varit att Artportalen på sikt ska ersätta andra system som fyndarkiv. Flera rapportkommittéer, liksom vissa observatörer, har gjort ett omfattande arbete med att registrera historiska data. Men fortfarande är det knappast möjligt att till exempel sammanställa den historiska förekomsten av videsparv – en av de fågelarter som för närvarande minskar snabbast i landet – beroende på att en stor mängd historiska data från vissa områden fortfarande inte finns registrerade i systemet. Det krävs ofta efterforskningar i äldre, pap-

persbaserad litteratur, och den okunnige kan ibland bli lurad av den eventuella frånvaron av fynd i Artportalen. Artportalen fylls dock kontinuerligt på med äldre uppgifter, och förhoppningsvis är denna brist övergående.

Artportalen mot framtiden

När jag själv ser tillbaka på starten för den nya organisationen och det nya arbetssättet i Artportalen/fåglar (Svalan), slås jag av hur snabbt och smidigt övergången gick. En framgångsfaktor har varit att systemet har varit ganska enkelt att förstå i de flesta av sina delar. Under de omkring tio år som arbetssättet funnits har två fysiska, nationella stormöten hållits. Därutöver har nästan allt arbete bedrivits hemma vid datorn. Samarbetet med att behandla och analysera de drygt 3 miljoner rapporter som årligen inkommer (2012) involverar flera hundra ideella fågelentusiaster fördelade på ett 25-tal olika fristående rapportkommittéer. Och det mesta fungerar faktiskt! Nytt för den svenska rapporteringen är också en växande mängd av osystematiskt insamlad data av vanliga svenska fåglar. Denna datamängd har efter hand visat sig allt mer betydelsefull och möjlig att analysera.

Även om arbetet bedrivs framgångsrikt finns många möjligheter att ytterligare förbättra arbetssättet. Många ser fram emot en sedan länge aviserad ny version av Artportalen. Hittills har den kanske största bristen inte legat hos datorsystemet utan hos oss administratörer. Avvägningen mellan att centralt styra arbetssättet och att stimulera ideellt engagemang kan ibland vara svår.

En stor utmaning just nu är att omsätta de årliga nationella och regionala analyserna i aktiv naturvård. Visst minskar ortolansparven, videsparven och ett stort antal andra arter, men vad kan vi göra åt det baserat på de fakta som vi har? Sammanfattningsvis får det svenska samhället oerhört mycket väsentlig och användbar kunskap genom Artportalen och genom denna ideellt arbetande folkrörelse. Om vi blickar mot framtiden: Kan det bli mycket bättre än så här? Vad gör vi om det periodvis inte finns något ideellt engagemang, eller om denna ganska löst sammanhållna organisation inte skulle fungera? Den som lever får se. ■